

УДК 37.04

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-216-325-328

СЕМЕНОВА Олена Юрївна –

доктор філософії, завідувач лабораторії
експериментальної фонетики

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4428-1695>

e-mail: kafedra.perevoda@gmail.com

АНДРОГОГІЧНА КУЛЬТУРА ФАХІВЦЯ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

У статті узагальнено теоретичні положення щодо андрогогічної культури фахівця у галузі освіти дорослих.

Під андрогогічною культурою в аспекті її колективного носія ми розуміємо історично зумовлений рівень розвитку професійного співтовариства освітян, які реалізують функції навчання дорослих осіб (на відміну від дітей шкільного віку), виражений у відповідних типах і формах організації їхньої освітньої діяльності та взаємовідносин, що, зокрема, мають місце у закладах вищої та післядипломної освіти, а також у створених ними матеріальних і духовних цінностях.

У контексті індивідуального носія, на наш погляд, андрогогічна культура – це спосіб творчої самореалізації та міра досягнутого рівня розвитку особистості фахівця як суб'єкта андрогогічного пізнання, проектування, спілкування та діяльності, що відображає його зацікавленість ідеями та цінностями андрогогіки, поінформованість щодо її теоретико-методичних засад, здатність до кваліфікованого впровадження методів, форм і технологій навчання дорослих, готовність опанувати провідні функції андрогога як професіонала й самовдосконалюватися цій ролі.

У структурі андрогогічної культури виокремлено чотири відповідних компонента, означених як: аксіологічний компонент, що виконує ціннісно-орієнтаційну функцію, опікує систему поглядів особистості щодо її професійної спрямованості та централізації на настанови і принципи андрогогічного підходу в сфері вищої освіти; прийняття та дотримання гуманістичних цінностей, ідеалів, норм, правил та етичних канонів професійної поведінки в умовах реалізації андрогогічних моделей навчання дорослих; когнітивний компонент, який виконує предметно-змістову функцію, опікує систему андрогогічних знань та уявлень особистості викладача щодо проектування, організації, контролю та оцінювання якості процесу навчання й виховання здобувачів вищої освіти як дорослих; технологічний, який виконує процедурно-операційну функцію, опікує систему практичних дій особистості викладача щодо адекватного використання засобів сучасних освітніх технологій та інструментарію андрогогічного дослідження; налаштування суб'єкт-суб'єктних відносин та створення комфортного освітньо-наукового середовища, які задовольняють освітні потреби та професійні інтереси дорослих; суб'єктного, що виконує рефлексивно-творчу функцію, опікує систему ставлень особистості до себе як виконавця професійних ролей і функцій викладача-андрагога; потреб самопізнання й самовиховання своїх професійно важливих якостей як організатора освіти дорослих; мотивів творчої самореалізації як суб'єкта андрогогічного пізнання, проектування, спілкування та діяльності.

Ключові слова: культура, професійна культура, андрогогічна культура, викладач-андрагог.

SEMENOVA Olena Yuriyivna –

Ph D philosophy doctor of pedagogy, Head of the Experimental
Phonetics Laboratory, Odesa National I. I. Mechnikov UniversityORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4428-1695>

e-mail: kafedra.perevoda@gmail.com

ANDROGOGIC CULTURE OF A SPECIALIST IN ADULT EDUCATION

The article summarizes theoretical provisions on the androgynic culture of a specialist in adult education.

By andragogic culture in the aspect of its collective carrier, we understand the historically determined level of development of the professional community of educators who implement the functions of teaching adults (as opposed to school-age children), expressed in the corresponding types and forms of organization of their educational activities and relationships, which, in particular, take place in institutions of higher and postgraduate education, as well as in the material and spiritual values created by them.

In the context of an individual carrier, in our opinion, andragogic culture is a way of creative self-realization and a measure of the achieved level of development of the specialist's personality as a subject of andragogic cognition, design, communication and activity, which reflects his interest in the ideas and values of andragogy, awareness of its theoretical and methodological principles, ability to competently implement methods, forms and technologies of adult education, willingness to master the leading functions of an andragog as a professional and self-improve in this role. In the structure of andragogic culture, four relevant components are distinguished, defined as: an axiological component, which, performing a value-orientation function, takes care of the system of views of the individual regarding his professional orientation and centering on the guidelines and principles of the andragogic approach in the field of higher education; acceptance and adherence to humanistic values, ideals, norms, rules and ethical canons of professional behavior in the conditions of implementing andragogic models of adult education; a cognitive component, which, performing a subject-content function, takes care of the system of andragogic knowledge and ideas of the teacher's personality regarding the design, organization, control and assessment of the quality of the learning process and education of higher education applicants as adults; a technological component, which, performing a procedural-operational function, takes care of the system of practical actions of the teacher's personality regarding the adequate use of modern educational technologies and tools of andragogic research; setting up subject-subject relations and creating a comfortable educational and scientific environment that satisfies the educational needs and professional interests of adults; subjective, which, performing a reflexive-creative function, takes care of the system of attitudes of the individual towards himself as a performer of professional roles and functions of an andragogical teacher; needs for self-knowledge and self-education of his professionally important qualities as an organizer of adult education; motives for creative self-realization as a subject of andragogic cognition, design, communication and activity.

Keywords: culture, professional culture, andragogical culture, andragogical teacher.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В останні десятиліття зріс інтерес до андрогогіки, що свідчить про підвищення в суспільстві як потреби, так і можливості безперервного

підвищення кваліфікації, перенавчання або навіть зміни професії для працюючих громадян, а також можливостей і потреб навчання і перенавчання дорослих, урахувавши зростаючі культурні запити,

усвідомлення потреби в посиленому навчанні й пізнанні нового як складової здорового способу життя і т. ін. Це призвело до відкриття курсів/факультетів із навчання не лише дорослих працюючих громадян, але і пенсіонерів.

Головним завданням на сьогодні, за висловом одного з видатних теоретиків і практиків освіти дорослих американського ученого М. Ноулза, стало «виробництво компетентних людей – таких людей, які були б здатні застосовувати свої знання в умовах, що змінюються, й основна компетенція яких полягала б в умінні включитися у постійне самонавчання впродовж усього свого життя» [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблема професійної культури педагога проаналізована у роботах Т. Бабенко, В. Гриньової, С. Гриньова, О. Філоненко, С. Якименко та І. Іозіс та ін. Зарубіжні дослідники мають ґрунтовніші напрацювання щодо професійної культури андрагога (П. Джарвіс, М. Ноулз, К. Хойтен, П. Фрейре та ін.), що не дивно, адже освіта дорослих у європейських країнах інтенсивно розвивається вже з другої половини ХХ століття. У працях українських учених розкрито андрагогічний потенціал професійної освіти (О. Біда, Я. Галета, О. Дубасенюк, Т. Стратан-Артишкова, О. Цокур та ін.).

Попри значну увагу вчених до означеної проблеми дослідження поняття та розкриття складових андрагогічної культури фахівця у галузі освіти дорослих потребують подальшого вивчення.

Мета статті – обґрунтування складових андрагогічної культури фахівця у галузі освіти дорослих.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Культура – система реалізованих і тих, що реалізуються, об'єктивних цінностей і смислів. Зміст виховання – не в оволодінні, а в залученні до нього, бо особистісні культурні смисли народжуються й існують лише в спілкуванні. Існують суб'єктивні особистісні смисли-відношення, які можуть збігатися з об'єктивними культурними смислами, представленими в духовних цінностях. Через це й можливий справжній діалог особистості та культури [6].

Згідно усталеної думки, здатність до праці і спілкування – це «активні потенціали людини, які роблять її суспільною, культурною істотою, то звідси впливають і дві найважливіші функції культури – творча (перетворення і засвоєння світу) та комунікативна функція» [7]. У процесі праці й спілкування речі і дії набувають значення у свідомості людини, пізнаються нею, а отже за ними закріплюються певні імена. В цьому виражається і закріплюється «функція осмислення й позначення (сигніфікативна). Її продовженням є функція накопичення та збереження інформації, завдяки якій результати людського досвіду в концентрованій формі передаються від покоління до покоління. Індивідуальна свобода вибору, виявляючись у межах вельми складної історичної конкретної системи суспільних відносин, потребує деяких загальних норм поведінки як тих значень, які піднесені суспільством до рангу законів і правил. Звідси – нормативна функція культури, що полягає у виробленні, підтримці та забезпеченні

дієвості прийнятих норм» [7]. У процесі залучення молодого покоління до норм і значень, повідомлення правил ефективної комунікації культура виступає в «соціалізованій або персоніфікованій функції, створюючи умови і надаючи матеріал для розвитку індивідуальних схильностей і задатків особистості. Зняття внутрішньо психічних напружень біологічного і соціального походження сприяє функції емоційної розрядки чи проєктивна функція культури, яка здійснюється культурними інститутами» [7].

За Г. Баллом, професійну культуру особистості характеризують:

- творче здійснення праці (володіння стратегіями творчої діяльності, загальновідомими, а також неформалізованими особистісними знаннями, розвиненість професійної інтуїції);
- розвиненість професійно важливих компонентів мотивації та самосвідомості (любів до своєї професії);
- максимальне спрямування інструментальних здібностей особистості (включно з її творчими можливостями) на реалізацію притаманного конкретній професії провідного нормативного сенсу;
- відсутність так званих «професійних шор»;
- відкритість світовим досягненням;
- долученість до інших галузей культури тощо [1, с. 97].

Переважно професійна культура визначалася як «сукупність цінностей, норм і правил, що ефективно регулюють діяльність, спілкування та поведінку фахівця в межах певного соціального середовища й співтовариства професіоналів через дотримання загальнолюдських та професійних цінностей, норм та ідеалів» [2, с. 260]. Вчені єдині в думці, що під час професійної підготовки та формування особистості здобувачів вищої освіти як висококваліфікованих фахівців найбільш значущими є «акти їхнього залучення у сферу професійної культури не лише як носіїв професійної культури, але й як суб'єктів її творення, для чого необхідним є опанування професійних цінностей і знань, відповідних вмінь та функціональних компетентностей» [4, с. 105].

Професійна культура особистості:

- постає особливою сукупністю, ансамблем соціальних якостей, що виявляються в її життєдіяльності не стільки в кількісних і формальних, скільки в складних якісних параметрах, які визначають продуктивність її професійної діяльності;
- виявляється не тільки через суму знань, переконань, набутих здібностей, умінь та навичок, засвоєних методів і способів професійної діяльності, а предстает змістовним наповненням стилю й образу життя фахівця як професіонала;
- являє собою кумулятивне утворення, що забезпечує якість конкретних форм діяльності та поведінки індивіда, рівень, повноту й цілісність розвитку його особистості як професіонала;
- є мірою досягнутого рівня розвитку особистості як фахівця певної спеціальності в єдності становлення її внутрішнього світу, соціального й професійного потенціалу, готовності до різноманітної діяльності із збереження й поширення світу цінностей [8].

Як обґрунтовує Г. Сомбаманія [5], внаслідок дії складного зв'язку «суспільство – особистість», остання, з одного боку, «є носієм культури, яка стає внутрішнім змістом та основним об'єктивним фактором її розвитку. Через це, професійна культура особистості розглядається як засіб і певний ступінь її гармонійного та різнобічного розвитку, коли сукупність професійних якостей набуває системності, цілісності та ціннісної спрямованості, актуалізуючи здатність до самоуправління та саморегуляції, досягнення високої ефективності професійної діяльності». Оскільки особистість є споживачем і творцем професійної культури в міру індивідуального вибору й привласнення певного діапазону цінностей та ідеалів, то «фахівець з тим чи іншим ступенем свободи будує своє власне розуміння професійної культури, проектуючи бачення шляхів і способів її перспективного розвитку, а також стратегій свого особистісно-професійного саморозвитку» [5, с. 82].

Враховуючи методологічні настанови вчених, висвітлені вище, а також відсутність досліджень, присвячених вивченню специфіки андрагогічної культури, яку ми розглядаємо як різновид професійної культури певного складу фахівців сфери вищої та післядипломної освіти (як викладачів, так і адміністраторів), які здійснюють функції навчання дорослих, нижче ми переходимо до конкретизації її сутності і структури в логіці дослідницького пошуку, запропонованого Г. Сомбаманією [5], яка видається більш доцільною.

Під андрагогічною культурою в аспекті її колективного носія ми розуміємо історично зумовлений рівень розвитку професійного співтовариства освітян, які реалізують функції навчання дорослих осіб (на відміну від дітей шкільного віку), виражений у відповідних типах і формах організації їхньої освітньої діяльності та взаємовідносин, що, зокрема, мають місце у закладах вищої та післядипломної освіти, а також у створених ними матеріальних і духовних цінностях. В означеному контексті андрагогічна культура – це продукт і сфера духовного виробництва суспільства як системи по створенню, накопиченню, збереженню, розповсюдженню і освоєнню особливих духовних цінностей, норм, знань, уявлень, смислів та символів, що відіграють важливу роль в процесі проектування й навчання дорослих.

Оскільки в сфері андрагогічної культури виробляються ті ідеї, норми, смисли і цілі у вигляді інтелектуально-творчого й духовного багатства, якими керуються члени професійного співтовариства освітян, які здійснюють функції навчання дорослих, то вона, як певна система цінностей і нормативів, що спрямовують професійну діяльність андрагога, яка матеріалізує ці цінності в своїх результатах, предстає способом розвитку його творчих здібностей як суб'єкта андрагогічного пізнання, спілкування і праці. Через це, андрагогічна культура в контексті колективного носія формує духовний світ професійного співтовариства андрагогів загалом та, зокрема, його окремих членів, забезпечуючи їх логічно структурованою системою андрагогічних знань та відповідних технологій, способів андрагогічної взаємодії та

ціннісних орієнтацій, необхідних для ефективного здійснення особливого – андрагогічного пізнання, а також специфічної – андрагогічної комунікації та андрагогічної діяльності, необхідних для задоволення освітніх потреб та професійних інтересів дорослих людей впродовж їхнього життя з врахуванням індивідуальних, гендерних та вікових особливостей.

У контексті індивідуального носія, на наш погляд, андрагогічна культура – це спосіб творчої самореалізації та міра досягнутого рівня розвитку особистості фахівця як суб'єкта андрагогічного пізнання, проектування, спілкування та діяльності, що відображає його зацікавленість ідеями та цінностями андрагогіки, поінформованість щодо її теоретико-методичних засад, здатність до кваліфікованого впровадження методів, форм і технологій навчання дорослих, готовність опанувати провідні функції андрагога як професіонала й самовдосконалюватися цій ролі.

Враховуючи те, що при формулюванні визначень феномена «професійна культура» відомі науковці вказують на наявність в його складі певного обсягу цінностей, знань, умінь та ідеалів (норм), в структурі андрагогічної культури було гіпотетично виокремлено чотири відповідних компонента, означених як:

– аксіологічний компонент, що виконуючи ціннісно-орієнтаційну функцію, опікує систему поглядів особистості щодо її професійної спрямованості та центрації на настанови і принципи андрагогічного підходу в сфері вищої освіти; прийняття та дотримання гуманістичних цінностей, ідеалів, норм, правил та етичних канонів професійної поведінки в умовах реалізації андрагогічних моделей навчання дорослих;

– когнітивний компонент, який виконуючи предметно-змістову функцію, опікує систему андрагогічних знань та уявлень особистості викладача щодо проектування, організації, контролю та оцінювання якості процесу навчання й виховання здобувачів вищої освіти як дорослих;

– технологічного, який виконуючи процедурно-операціональну функцію, опікує систему практичних дій особистості викладача щодо адекватного використання засобів сучасних освітніх технологій та інструментарію андрагогічного дослідження; налаштування суб'єкт-суб'єктних відносин та створення комфортного освітньо-наукового середовища, які задовольняють освітні потреби та професійні інтереси дорослих ;

– суб'єктного, що виконуючи рефлексивно-творчу функцію, опікує систему ставлень особистості до себе як виконавця професійних ролей і функцій викладача-андрагога; потреб самопізнання й самовиховання своїх професійно важливих якостей як організатора освіти дорослих; мотивів творчої самореалізації як суб'єкта андрагогічного пізнання, проектування, спілкування та діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, ми вважаємо, що андрагогічна культура постає універсальною характеристикою, тобто такою формою буття й організації професійної життєдіяльності особис-

тості фахівця в сфері навчання дорослих, яка забезпечує не тільки його ефективну самореалізацію як суб'єкта андрагогічного пізнання, проектування, спілкування та діяльності, але й сприяє прогресивному розвитку андрагогіки як науки та соціально важливої освітньої практики завдяки здатності до проведення андрагогічних досліджень та творчого застосування андрагогічних ідей, технологій та моделей навчання.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Балл Г. О. Категорія «культура особистості» в аналізі гуманізації загальної та професійної освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи* / за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. К., 2003. С. 51–61.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 1997. 374 с.
3. Дубасенюк О. А. Передумови розвитку андрагогіки як чинника особистісного та професійного зростання дорослого. *Андрагогічний вісник*. 2013. Вип. 4. С. 26–33.
4. Зязюн І. А. The development of learning in terms of the subjects «Philosophy of Education». *Stavropigiyiski philosophical studies*, 2008. № 1. С. 104–120.
5. Сомбаманія Г. М. Формування науково-дослідницької культури магістрантів в умовах ступеневої освіти: дис. ... канд. пед. н. / 13.00.04. Одеса, 2010. 195 с.
6. Філоненко О. В. Формування професійно-педагогічної культура майбутнього викладача. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2022. Вип. 206. С. 46–52.
7. Handbook of Adult Education in the United States / ed. S.M. Knowles. Chicago: AEA of the USA, 1960. 489 p.
8. Knowles M.S. The Modern Practice of Adult Education: from Pedagogy to Andragogy (Rev. Ed.). N.Y.: Association Press. 1980. 400 p.

REFERENCES

1. Ball H. O. Kateroriya «kul'tura osobystosti» v analizi humanizatsiyi zahal'noyi ta profesiynoyi osvity The category "personality culture" in the analysis of humanization of general and professional education. *Pedahohika i psykholohiya profesiynoyi osvity : rezul'taty doslidzhen' i perspektyvy* / za red. I. A. Zyazyuna, N. H. Nychkalo. K., 2003. S. 51–61. [in Ukrainian]

2. Honcharenko S. Ukrayin's'kyu pedahohichnyy slovnyk Ukrainian pedagogical dictionary. Kyuyiv: Lybid'. 1997. 374 s. [in Ukrainian]
3. Dubasenyuk O. A. Peredumovy rozvytku andrahohiky yak chynnyka osobystisnoho ta profesiynoho zrostannya dorosloho Prerequisites for the development of andragogy as a factor in the personal and professional growth of an adult. *Andrahohichnyy visnyk*. 2013. Vyp. 4. S. 26–33. [in Ukrainian]
4. Zyazyun I. A. The development of learning in terms of the subjects «Philosophy of Education». *Stavropigiyiski philosophical studies*, 2008. № 1. S. 104–120. [in Ukrainian]
5. Sombamaniya H.M. Formuvannya naukovodoslidnyts'koyi kul'tury mahistrantiv v umovakh stupenevoyi osvity Formation of scientific and research culture of master's students in the conditions of graduate education: dys. ... kand. ped. n. / 13.00.04. Odesa, 2010. 195 s. [in Ukrainian]
6. Filonenko O. V. Formuvannya profesiyнопedahohichnoyi kul'tura maybutn'oho vykladacha Formation of the professional and pedagogical culture of the future teacher. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky. Kropyvnyts'kyu: RVV TSDPU im. V. Vynnychenka*, 2022. Vyp. 206. S. 46–52. [in Ukrainian]
7. Handbook of Adult Education in the United States (1960) / ed. S.M. Knowles. Chicago: AEA of the USA. 489 p. [in English]
8. Knowles, M.S. (1980). The Modern Practice of Adult Education: from Pedagogy to Andragogy (Rev. Ed.). N.Y.: Association Press. 400 p. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

СЕМЕНОВА Олена Юрїївна – доктор філософії, завідувач лабораторії експериментальної фонетики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Наукові інтереси: проблема інтеграції андрагогічного підходу у підготовку здобувачів вищої освіти.

SEMENOVA Olena Yuriyivna – Ph D philosophy doctor of pedagogy, Head of the Experimental Phonetics Laboratory, Odesa National I. I. Mechnikov University.

Scientific interests: the problem of integrating the andragogy approach into the training of higher education applicants.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2024 р.

УДК 378.1

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-216-328-332

ТИМОЩУК Ганна Василівна –

кандидат педагогічних наук, викладач,
Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації
Національного фармацевтичного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1697-4868>
e-mail: timoshchukann@gmail.com

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД

У статті узагальнено основні наукові підходи щодо сутності, змісту, основних принципів (автономії, професійної спрямованості, поступовості, свободи зазнати невдачі, наочного відстеження прогресу) гейміфікації освітнього процесу як інноваційної технології зі значним дидактичним потенціалом і врахуванням потреб цифрового суспільства та особливостей сприйняття сучасної молоді. Підкреслено, що використання даного технотренду сприяє підвищенню рівня мотивації та залучення здобувачів вищої освіти до навчального процесу, який стає більш захоплюючим і цікавим; успішній взаємодії; активізації психічних процесів учасників: уваги, інтересу, сприйняття. З метою успішної реалізації гейміфікації в освітньому процесі висвітлено актуальність розробленого Ю-Кай Чоу октальізу – восьмифакторної моделі «драйверів»-мотиваторів лівої (логіка, мислення, відчуття влади) та правої (творчість, самовираження, соціальна динаміка) півкуль головного мозку. Наголошено на поділі даної проєктної структури на «білий та чорний бік гейміфікації». Зокрема, верхні ключові стимули («Епічне значення», «Розвиток і